

[itobiad], 2020, 9 (5): 4043/4058

Klâsik Türk Mûsikîsinde Ses Açma Egzersiz Teknikleri

Voice Exercise Techniques in Classical Turkish Music

Ayçin ÖNER

**Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Müziği
Devlet Konservatuvarı, Ses Eğitimi Bölümü**

**Asst.Prof., Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkish Music
Conservatory, Voice Training Programme**

aycin.oner@hbv.edu.tr.

Orcid ID: 0000-0002-8506-0998

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 30.09.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 13.12.2020
Yayın Tarihi / Published	: 23.12.2020
Yayın Sezonu	: Ekim-Kasım-Aralık
Pub Date Season	: October-November-December

Atıf/Cite as: Öner, A . (2020). Klâsik Türk Mûsikîsinde Ses Açma Egzersiz Teknikleri . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 9 (5) , 4043-4058 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/57287/802904>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Klasik Türk Mûsikîsinde Ses Açma Egzersiz Teknikleri¹

Öz

Klasik Türk mûsikîsinin kendine özgü kuralları ve özel bir icrâ yapısı bulunmaktadır. Kültürel birikimin gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla kullanılacak yöntemler ve yollar araştırılmaktadır. Geleneğin en doğru şekilde ve özünü bozmadan, yeni yöntemleri de araştırarak nesiller boyu aktarılmasını sağlamak önemli bir görevdir. Bu bağlamda Klasik mûsikînin ses icrâcılığı alanında yapılacak çalışmalar önem arz etmektedir. İnsan sesini kullanmadan önce çalışmalar yapılması gerekliliği her müzik türünde kabul görmüş, mûsikîde de değişen ve gelişen süreçlere uygun öğretim yöntemleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu amaçla Klasik Türk Mûsikîsinde ses açma egzersiz tekniklerinin dayanakları anlatılmış ve genel hatlarıyla ses açma alıştırmaları gösterilmiştir. Araştırmada nitel araştırma modeli olan eylem araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu lisans düzeyinde üç ses eğitimi öğrencisi oluşturmaktadır. Rast makamında hazırlanan ses egzersizleri öğrencilere uygulanmıştır. Pilot çalışma sonrasında ses açma egzersiz tekniklerinin ses icrasında söyleme kolaylığı, doğru ses elde etme, perde hâkimiyetin kazandırılması, makamın aralıklarının anlaşılması, ses kaybetmenin engellenmesi ve esere hazırlık yönlerinden öğrencilere önemli katkısı olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerle yapılan görüşme sonrasında öğrenciler ses açma egzersiz tekniklerinin kendilerine belirtilen (söyleme kolaylığı, doğru ses elde etme, perde hâkimiyeti, aralık çalışması, esere hazırlık alanlarda katkı sağladığı ve olumlu yönde etki ettiğine yönelik görüş bildirmişlerdir. Uzmanlar tarafından da değerlendirilen öğrenciler ses açma egzersiz tekniklerinin öğrencilere fayda sağladığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Araştırma “Rast” makâmında oluşturulan ses egzersizleriyle sınırlandırılmıştır. Bu çalışmanın amacı; ses eğitiminde teknik gelişimin sağlanmasında, ses açmanın önemini ortaya koymak ve türün gereği olarak makam ile ses açma egzersizlerin gerekliliğini ortaya çıkarmaktır. Eser seslendirmeden önce ses açmada makam ile egzersizlerin kullanılmasının, Klasik Türk Müziği ses icrâcılığı için faydalı olacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ses Eğitimi, Ses açma, Türk Müziği, Ses Egzersizi, Rast Makamı

Voice Exercise Techniques in Classical Turkish Music

Abstract

¹ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Komisyonununun 05 Sayı 08.06.2020 Tarihli toplantısı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.

Classical Turkish music has its own rules and a special performance structure. The methods and ways to be used to transfer cultural heritage to future generations are being researched. It is an important task to ensure that the tradition is passed down in the most correct way and without disturbing the essence, by researching new methods. In this context, the work to be done in the field of classical music is important. The necessity of studies before using the human voice has been accepted in every musical genre, and teaching methods in accordance with the changing and developing processes have started to be applied in music. For this purpose, the bases of voice enhancement exercise techniques in Classical Turkish Music have been explained and sound enhancing exercises are shown in general terms. In the research, action research design, which is a qualitative research model, was used. The study group of the research consists of three undergraduate vocal education students. Vocal exercises prepared in Rast maqam were applied to the students. After the pilot study, it was observed that voice enhancement exercise techniques contributed significantly to the students in terms of ease of saying in voice performance, obtaining correct voice, gaining dominance of the pitch, understanding the intervals of the maqam, preventing loss of voice and preparation for the piece. In addition, after the interview with the students, the students stated that the voice-up exercise techniques contributed and positively affected the areas specified for them (ease of saying, obtaining correct voice, fret control, interval work, preparation for work. The study was limited to the vocal exercises created in the "Rast" maqam .The aim of this study is to reveal the importance of voice enhancement in providing technical development in vocal education and to reveal the necessity of voice enhancement exercises with maqam as required by the genre. It was concluded that the use of maqam and exercises for enunciation would be beneficial for Classical Turkish Music vocal performance.

Keywords: Voice Training, Tune up, Turkish Music, Voice exercises, Rast Maqam

Giriş

Klasik Türk Mûsikîsinde, insan sesine çok önem verilmiş ve sesin gelişimi meşk sistemi içerisinde sağlanmaya çalışılmıştır. Ses eğitimi bireyin sesini en doğru şekilde seslendirme yapabilmeye hazır hale getirme sürecidir. Ses eğitiminin ilk aşamasında sesi ısındırmak, etkili ve güzel kullanabilmek için ses açma alıştırmaları yapmak ve böylelikle gerekli davranışları kazandırmak amaçlanmaktadır. Ses açma alıştırmaları insan sesinin en doğru ve sağlıklı şekilde kullanılması, sesin kullanılabilir sınırlar içinde genişletebilmek, parlak ve doğru seslendirme yapabilmek için önemlidir. Farklı müzik türlerinin ses alıştırmaları kullanılarak makam ile müziği icrâ

etmek uygun olmayacağı düşünüldüğünden, organik olarak birbirine uygun türde alıştırma yapılmamasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla planlanacak makam ile egzersizlerin Türk müziği ses eğitimine farklı bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

Ses eğitimi; ses eğitimi verilecek olan bireyin sesine ait özellikleri ve sesini hangi alanlarda kullanacağını planlayarak, sesin işlendiği çalışmalar bütünüdür. *“Bu süreçte, nefes, solunumu denetleme, sesi doğru üretme ve geliştirme, Ağız, çene ve boyun hareketlerinde doğru kullanım, anlaşılır bir konuşma ve seslendirilmek istenen eserlere özgü farkındalığı geliştirmeye yönelik davranışların kazandırılması hedeflenmektedir. Bu eğitimin amacı ise; bireyin, sesini kullanacağı alana uygun olarak, konuşma ve şarkı söylemede dinleyicilerde olumlu etkiler bırakan, doğru, güzel ve etkili bir söyleyiş biçimi geliştirmesini sağlamaktır”*(Türkmen, 2007: 1). Sesin oluşumunda etkili olan rezonans için çalışmalar yapılmalı, egzersizlerle doğru yerde ses üretmek için, sesin uygun titreşim ve genişleme bölgelerine yönlendirilmesi, burada oluşacak tınıları en iyi şekilde kullanması gerekir. *“Şarkı söyleyenler her gün ses egzersizleri yapmalı. “Bu egzersizler önceleri sesi geliştirmek, esneklik ve güç kazandırmak için, daha sonraları kazanılan bu performansı korumak ve mükemmele ulaştırmak için yapılmalıdır”* (Sabar, 2008;33).

İleri düzey ses çalışmalarında öğrencilerle bireysel ilgilenilmesinin ses eğitiminin daha verimli olmasını sağlayacağını belirten Şenyayla, öğrencinin disipline edilmesi ve sesin doğru konumlanması ve zaman içinde olgunlaşması için bazı metotların kullanılması gerektiğini ileri sürer. (Şenyayla, 2006: 32). Ülkemizde ses eğitimi denildiği zaman opera-şan eğitimi düşünülmekte ve bu yanlış algı Türk müziği ses eğitiminin istenilen kazanımların sağlanmasını olumsuz etkilemektedir. Ses eğitimi, müziğin türüne uygun teknik süreçleri içinde barındırmalıdır. Farklı müzik türleri ile yapılan çalışmalar icrâ da farklılıklara sebep olacak bu da mûsikîde olması gereken üslûp ve tavrı olumsuz etkileyecektir. Bu amaç doğrultusunda mûsikînin doğasına ve tekniğine uygun ses egzersizleri yapmanın önemi artmakta ve bu alanda çalışmalar yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Klasik Türk Mûsikîsi ses eğitiminin diğer müzik türlerinden eğitimsel olarak farkını ortaya koyabilmek için türe özgü çalışmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Ses Açma Egzersizlerinin Önemi

Beden ve nefes egzersizleri ile rahatlamış bir vücut için en önemli aşama ses açma egzersizleridir. Sesin zorlanmadan ısındırılması doğru ve etkili bir icrâ için önemlidir. Bir çeşit antrenman olan bu çalışmalar düzenli olarak yapılmalıdır. Bu çalışmalar ile sesin kullanılacağı doğru alanlara vurgu yapılmalı ve istenilen teknik davranışlar kazandırılmalıdır. Her sesin farklı bir karakteri ve ses rengi olduğu için, yapılacak olan ses egzersizlerinin, eğitime alınan sesin aralıkları göz önüne alınarak yapılması daha doğru olacaktır. Perdesiz bir çalgı eşliğinde yapılması Türk müziğinde bulunan

koma anlayışını tam olarak yansıtır kulak hassasiyetini olumlu ve doğru yönde etkilemesi ve icrâda bunu gösterebilmesi bakımından önemlidir. Yanlış ses eğitimi uygulamaları ses sağlığında geri dönülemeyecek sorunlara yol açabilecektir. Bu nedenle ses eğitimi ses icrâcıları açısından hayati derecede öneme sahiptir. “En eski müzik aleti insanın ses oluşturma sistemidir” (Zeren, 1995;240)

“Ses eğitiminde; Sesin yüksekliği, tınısı ve şiddeti gibi özellikleri göz önüne alınarak ses açma egzersizleri oluşturulmalıdır. Ses eğitiminde doğru bir ses üretimi için sesin yapısına uygun teknikte ses egzersizleri yapılmalıdır. (Kartal, 2009: 130).

Makam ile Ses Açma Egzersizleri

Toplumların kültürel değerleri düşünüldüğünde müzik sanatı milli kültürün önemli bir olgusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şarkı söyleme ise müzik sanatının duygu ve düşünceleri ifade etmede en etkili yöntemlerinden biridir. Şan eğitimi adıyla verilen opera eğitiminin teknik boyutları değerlendirildiğinde opera sanatına göre düzenlenmiş teknik süreçtir diyebiliriz. Bir kültür ögesi olarak müsıkînin ses ile icrasında istenen ve beklenen teknik davranışlar opera sanatından çok farklıdır. Bu nedenle her toplumun kendi müziğini ifade ediş şekline, türüne ve gereklerine uygun yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi gerektiği bilinmektedir. “Türün anlatım biçimi (üslûbu) üzerinde durulmalı, özellikle hançereden söyleme tekniğinin özellikleri tanıtılmalı ve bu tekniğe özgü örnekler dinletilmelidir “(Gedikli, 1979 - 1999: 99).

Ses eğitimi belirli teknik davranışların uygulandığı bir süreçtir. Bu aşamaların en başında ses açma gelmektedir. Belirlenen egzersizler ile ısınan ses parlar ve eser seslendirmek için hazır hale gelir. Her müzik türünün doğasına uygun bir ses eğitimi süreci uygulanması gerekliliği düşünüldüğünde, Klasik Türk Müziği icrasında ses açmak için makam ile ses açma egzersizlerinden faydalanılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ses açma egzersizleri hazırlanırken kullanılan hece veya kelimeler yine Klasik Türk Müziği türüne uygun terennümlerden veya makam isimlerinden seçilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Terennüm olarak ikâî terennüm veya lafzî terennümlerin her ikisi de kullanılabilir. Koma sistemi içerisinde perdelerin doğru basılması ve kulağın makama ait melodiler ile doldurulması başlangıç aşamasında oldukça önemlidir. Bunun da ancak makam ile ses açma egzersizleri ile olabileceği düşünülmektedir. Eserin seslendirileceği makama ait egzersizler kulağın makama ve makamın perdelerine hazırlanmasını sağlayacağından oluşturulan ses egzersizleri ile öğrencilerin eserleri seslendirmede göstereceği performansı da doğrudan etkileyeceği öngörülmektedir.

Yapılacak olan ses egzersizleri bir amaca yönelik olmasının, oluşturulan egzersizlerin sesin rezonans ve register bölgelerini geliştirmeye yönelik ve kolaydan zora doğru hazırlanmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Türk Müziği Makamları ile Ses Açma Egzersizlerinde Akort

Bir ses icrâcısının doğru ve etkileyici bir performans sağlayabilmek için, eserleri icrâ ederken hangi akortları kullanması gerektiği; makam ve esere göre akort değişikliklerini gerçekleştirirken nelere dikkat edilmesi gerektiği önemli bir konudur. Kadın ve erkek icrâcılarının ses sınırları farklı olduğu için gerek eser seslendirmede gerekse ses açma aşamasında akort, ses sınırlarına göre ayarlanmalı, icrâcının rahat ve parlak söyleyebileceği aynı zamanda ses sağlığını da göz önünde bulunduran bir akort seçilmelidir. Türk müziği eserleri seslendirilirken kullanılacak akort çeşitleri şu şekildedir; 1 ses "Sip ürde", 1,5 ses "Müstahzen", 4 ses "Kız Ney", 5 ses "Mansur", şeklinde akortlar sıklıkla kullanılan akortlardır. Ses açma egzersizleri yerinden yazılmakta, söyleyecek kişinin ses aralığı ve sınırları göz önüne alınarak, aynı zamanda makamın aralıklarına da dikkat edilerek akort yapılması gerekmektedir. Örneğin ince kadın sesi için; 1 ses sipürde, kalın kadın sesi için; 4 ses kız ney, ince erkek sesi için; 1 ses sipürde ya da 1,5 ses müstahzen ve kalın erkek sesi için ise 5 ses mansur akortları tercih edilebilir.

Kadın ve Erkek Seslerinin Sınıflandırılması

Klasik Türk Mûsikîsi ses eğitiminde kadın ve erkek sesler incelik ve kalınlıklarına göre sınıflandırılmaktadır. Fakat burada ses icrası yapılırken ister kadın ister erkek olsun, sesin aralığına göre akort sistemi uygulanmaktadır. Geleneksel müzikte batı müziğindeki gibi her ses aralığı için eserin notaları yazılmadığı için notada görüldüğü gibi yani makamın olması gerektiği "yerinden" diye tabir edilen ses aralığından yazılması daha uygun olacaktır. Herkes aynı notayı görecektir ama icrada ses aralığına göre transpoze yapılacaktır.

Şekil 1. Kadın ve Erkek Ses Aralıkları

İnsan sesi, belirli bir eğitimden geçtikten (solfej, nazariyat, dikte, usûl) sonra Şekil 1. de verilen ses genişliklerine ulaşabilir. Uygulanan çeşitli egzersizler, nefes çalışmaları ve ses açma egzersizleri sayesinde istenilen düzeye ulaşan ses, belirli oranda eserleri söyleyebilme becerisini kazanabilir.

Rast Makamı Dizisi Kullanılarak Oluşturulan Ses Açma Egzersizleri ile

- Makam içinde ses egzersizleri yapmayı öğrenme
- Makamın aralıklarını kavrayıp doğru perde baskıları verme
- Makamı oluşturan 4'lü ve 5'lilerin kavratılması
- Ses egzersizleri ile ses eğitiminin teknik sürecine katkı sağlanması
- Makamı oluşturan perdelerdeki baskıların kuvvetlendirilmesi
- Ses genişliği, şiddeti ve trısının kontrollü bir şekilde düzenlenmesi ve geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Ses ve Nefes

Ses eğitiminin temel öğelerinden olan vücut rahatlığı için esneme, gevşeme, doğru duruş, ses soluk çalışmaları ve nefes egzersizleri yapabilmek ses icracılığının en önemli öğelerinden biridir. Doğru ses üretmenin en önemli yöntemlerinden biri nefes desteğidir. Etkili bir ses ve nefes desteği özellikle Klasik Türk Müziğinde bulunan uzun cümlelerin bölünmemesi adına büyük önem taşımaktadır. Sesin pürüzsüz bir şekilde dışa verilmesi diyafram kasının doğru kullanılması ile orantılıdır.

“Şarkı söylerken yapılan bazı solunum ve nefes hareketleri şunlardır: Küçük bir soluk alınarak ağız fazla açılmadan havayı yavaş yavaş sözlere yaymak gerekir. Solunum vücut esnek bir konumda ve rahatlamış haldeyken yapılmalıdır. Göğüs kafesini hava ile şişirmek doğru değildir. Akciğer hastalıkları oluşabilir, yorucu bir söyleme tarzı olduğundan hem fizyolojik yorgunluk, hem ses yorgunluğu görülür, estetik görünüm bozulur. Bunlar daha çok şarkı söylemeye yeni başlayanların karşılaştıkları sorunlardır. Ses, soluğun boşaltılmaya başlaması ile birlikte ağızdan çıkmalıdır. Soluğu vermeye başladıktan sonra sesin çıkması yani soluğun sesin önüne geçmesi sesi bulanıklaştıracaktır. Soluk alırken doğrudan akciğerler değil karın kasları kullanılmalıdır” (Ömür, 2004:56) Güzel sesi olan kişi, yeterli solunmayı, iyi konuşmayı ve sözcüklerdeki vurguları bilmeli ve bunlara gerekli önemi vermelidir. Solunum ve dudak hareketlerindeki yetersizlik ses sorunlarına sebep olur” (Burad ve Çağlar, 1972:32).

Diyafram kası yardımı ile nefesi doğru şekilde kullanmak, ses gücüne ve performansını arttırmayı, etkili bir rengini ve güzel yorumlama ve icrâyı sağlar. Ses eğitiminde ağız yüz ve boyun kaslarının doğru kullanılması önemlidir.” Sesin mikrofona alınması için alt çenenin serbest bırakılması, ağzın yeterince açılarak ve hecelerin yuvarlatılarak söylenmesiyle seste kubbeleşme ve ileriye ses atmak daha kolay sağlanır. Sesi geriye itecek heceler yuvarlanarak söylendiği zaman daha doğru olur” (Kolçak, 1998)

Ses eğitimi alan bir bireyin, öğrencinin doğru bir teknik beceri ve etkileyici bir icrâ kabiliyeti kazanabilmesi için bir takım aşamalardan geçmesi gerekliliği sebebiyle, esere başlamadan önce sesi ısıtmak amacına yönelik olarak bazı örnek egzersizler hazırlanmış ve çalışmada kullanılan egzersizler aşağıda yer almaktadır.

1. Egzersiz

Şekil 2. (Aralık Çalışması)

2. Egzersiz

Şekil 3. (Aralık Çalışması)

3. Egzersiz

Şekil 4. (Rast 5'li)

4. Egzersiz (Sesin Şiddeti)

Şekil 5. (Sesin Şiddeti)

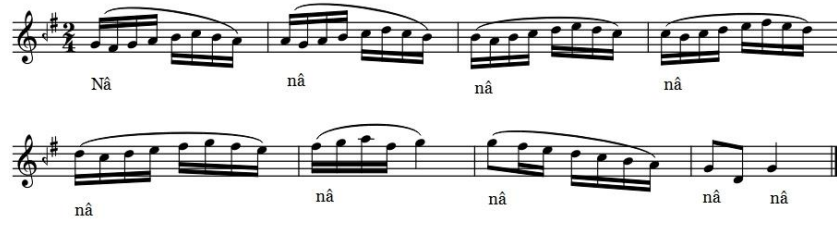
5. Egzersiz

Şekil 6. (Entonasyon)

6. Egzersiz

Şekil 7. (Sesin Genişlemesi)

Problem Cümlesi

1. Klasik Türk Müziği ses icrâsı yapılmadan önce makam ile ses açma egzersizleri nasıl yapılmalıdır?

Yöntem

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” ile ses eğitiminin geliştirilmesini amaçlayan bu araştırma, eylem araştırması şeklinde desenlenmiştir. Eylem araştırması, diğer insanlar ortamlar ve durumlar ile ilgili genellemelere en az önem veren araştırmadır. “Eylem araştırmacıları, sağlam genellemeler aramaktansa, kendilerinin de kişisel olarak dahil oldukları, belirli bir durumun koşullarını değiştirmelerini sağlayacak bilgiyi elde etmeye yoğunlaşır. Belirli bir sınıftaki öğrencilerin yeteneklerini geliştirmek bu desene örnek olabilir” (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013). Araştırmada aynı zamanda kaynak tarama yöntemi de kullanılmıştır. Araştırmaya katılan 3 öğrenciye 8 hafta boyunca haftada 2 saat, oluşturulan ses egzersizleri uygulanmış, uygulama süreci video ile kayıt altına alınmış, akademisyenlerden oluşan uzmanlar süreç ile ilgili görüşlerini videoları izleyerek belirtmişler ayrıca uygulamaya katılan öğrencilerden de görüşler alınmıştır.

Katılımcılar

Çalışmaya 2019-2020 yılı güz döneminde Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi 3. sınıfta öğrenim görmekte olan 3 öğrenci katılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin ikisi kadın, biri erkektir. Öğrenciler lisans programında bireysel ses eğitimi dersini daha önce 4 dönem almışlardır.

Verilerin Toplanması

Araştırmacı verileri elde edebilmek için “Klasik Türk Müziği ses açma egzersiz teknikleri” Gözlem Formu’nu oluşturmuştur. Öğrencilere 8 hafta boyunca eserlerden önce hazırlanan Rast ses açma egzersizleri çalıştırılmıştır. Temel makam olması, içerisinde kullanılan segah ve eviç perdelerinin koma kavramının kavratılması ve bu komaların(segah-eviç) başka bir çok makamda kullanılması, rast makamının kurulumunda bulunan rast’ta rast beşlisi ve neva’da rast dörtlüsünün bir çok makamın

içeriğinde bulunması, aynı zamanda gelenekte de Rast makamı ile makam eğitimine başlanması sebebi ile egzersizler hazırlanırken Rast makamı tercih edilmiştir. Ses egzersizleri Ud ile eşlik edilerek önce uygulayıcının örnekleme daha sonra öğrencinin tekrar etmesi ile her ses egzersizinde istenilen kazanımlar (aralık, dörtlü, beşli, tiz bölgelerde ses hakimiyeti, entonasyon, genişleme) anlatılarak ve örneklenecek uygulanmıştır. Alanda uzman üç araştırmacı videoları izlemiş ve gözlem formunu işaretlemişlerdir. Araştırmacı çalışmalara “katılımcı gözlemci” olarak katılmış ve çalışma boyunca öğrencileri uygulamacı olarak gözlemlemiştir. Veriler araştırmacı tarafından gözlem formuna işaretlenmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmaya katılan öğrencilerin kendilerine verilen ses açma egzersizlerinden elde edilen verilerin anlaşılır bir biçimde çözümlenmesi için nitel analiz yöntemlerinden “Betimsel Analiz” yöntemi, verilerin tanımlanması, benzer verilerin, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmesi ve verilerin içinde gizli olabilecek detayların ortaya çıkarılması için “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik; çalışmada, bulguların tutarlı ve anlamlı olmasına dikkat edilmiş ve elde edilen bulguların anlamlı bir bütün oluşturması sağlanmıştır.

Güvenirlik; araştırmacı, kullanacağı yöntem ve basamakları açık bir şekilde anlatmıştır. Veri toplama, işleme, analiz etme, yorumlama ve sonuçlara ulaşmaya yönelik neler yapıldığı açık bir biçimde aktarılmıştır. Sonuçlar, ortaya konan görüşlerle açık bir şekilde ilişkilendirilmiştir.

Bulgular

1. Egzersiz Rast-Segâh sesleri aralığı

Şekil 8.

Rast ve segâh perdelerinin kavratılması, perdelerde tam tutunmayı sağlamak amacıyla oluşturulan bu egzersizde, önce öğrencilere rast makamını oluşturan perdeler tek tek eşliği ile duyurulmuş, egzersiz uygulayıcı tarafından örneklenmiş ardından öğrenciden tekrar etmesi istenmiştir. İlk haftalarda ud eşliği ile yapılan çalışma ilerleyen haftalarda sadece ses ile tekrar edilmiş, öğrencinin perdede tutunma becerisi arttırılmaya çalışılmıştır.

Öğrenci görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” uygulaması yapılan öğrenciler; uygulama sonrası rast makâmında 3’lü aralık ile Rast ve segâh perdelerinde hâkimiyet kazandıklarını seslerini daha iyi kontrol edebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler; her eser öncesi bu alıştırmaları yapmanın eseri seslendirmede kendilerine güven kazandırdığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Egzersizde kullanılan hecelerin Klasik Türk Müziği terennümlerinden seçilmiş olmasının eser seslendirmeden önce terennümlere hazırlık ve telaffuzda kolaylık sağladığı yönünde fikir beyan etmişlerdir.

Uzman görüşü :

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” uygulaması hakkında uzmanlar ise, öğrencilerin bu egzersizler ile ses açarken aynı zamanda makamın içinde bulunan 3’lü aralığı daha düzgün ve doğru şekilde anladıkları ve perdeleri uygun şekilde bastıkları yönünde fikir sunmuşlardır.

2. Egzersiz Rast- Nevâ sesleri aralığı

Şekil 9.

Rast ve nevâ aralığında küçük motiflerden oluşturulan egzersiz, uygulayıcı tarafından örneklenmiş ve öğrencilerden tekrar etmeleri istenmiştir. Rast’ın ardından neva perdesine geçişi öğrencinin tam olarak anlaması ve rast bir eserde muhtemel olarak kullanılacak bu aralığın doğru verilmesi için uygulayıcı ağzın olması gereken konumunu öğrencilere göstermiştir.

Öğrenci görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” uygulaması yapılan öğrenciler; Rast makâmında oluşturulan bu egzersizde, ses açarken aynı zamanda, “rast” ve güçlü ses olan “nevâ” perdelerinde hâkimiyetin kazandıklarını, Sol ve Re (rast ve nevâ) aralığının duyuşsal olarak tam olarak anlaşılmasından dolayı ses ile kontrolü daha rahat sağladıklarını ifade etmişlerdir.

Uzman görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” hakkında uzmanlar ise öğrencilerin bu egzersiz ile ses açmasının, rast makâmının karar sesinin ve güçlü sesinin kavranması ve perde hâkimiyeti ile makam içinde ses kullanımında olumlu olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

3. Rast Egzersiz: Makamı oluşturan Rast 5'li ile alıştırma

Şekil 10.

Rast makamının kurulumunda bulunan rast beşliye atf yapmak amacıyla oluşturulan bu egzersizde, bir önceki rast-nevâ egzersizinde perde baskıları sağlanmıştır, motifler çeşitlendirilerek sesin kullanım alanı açılmıştır. Uygulayıcı egzersizi örneklemiş ve sesin olması gereken konumunu öğrencilere göstermiştir.

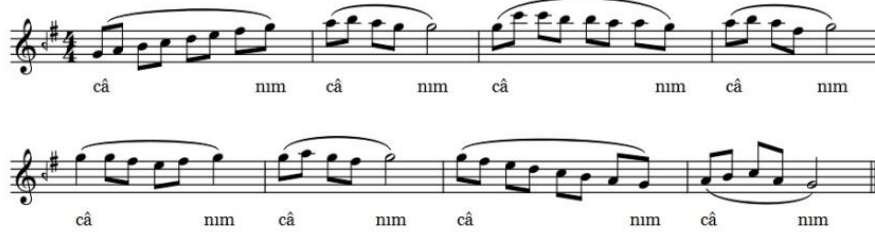
Öğrenci görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” uygulaması yapılan öğrenciler; rast makâmının oluşturan rast beşlisinin aralıklarının anlaşılması ve icra yönünden, rast makâmında her eser öncesi bu egzersizi yapmanın eserleri seslendirirken seslerini ısındırırken makamın oluşturan seslerini de daha iyi kavradıklarını belirtmişlerdir.

Uzman görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” hakkında uzmanlar; rast makâmının karar sesi olan rast sesinden başlayarak düğâh, segâh, çargâh ve nevâ seslerinde egzersizin oluşmasının öğrenciler için faydalı olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

4. Rast Egzersiz: Tiz perdelerde ses kontrolü

Şekil 11.

Tiz perdelerle yönelik motiflerle oluşturulan bu egzersizde, uygulayıcı egzersizi örneklemiş, tiz perdelerde sesi kontrol etmek için ağız, boyun ve çene kaslarının olması gereken konumları gösterilmiş, vücut rahatlığının ve doğru nefesin önemi öğrenciye gösterilerek anlatılmıştır.

Öğrenci görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” uygulaması yapılan öğrenciler; şekil 11 deki ses açma alıştırmasında, makamın seyir özellikleri göz önüne alınarak perde baskılarına dikkat ettiklerini, tiz seslerde makamdan çıkmadan seslerini kontrol edebildikleri, eserleri seslendirmeden önce egzersiz yapmadıkları zaman tiz perdelerde zorlandıkları yönünde görüş belirtmişlerdir.

Uzman görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” hakkında uzmanlar lafzî bir terennüm olmasından dolayı “cânım” kelimesini koparmadan tek nefeste okuduklarını bununda ses ve nefes kullanımında etkili olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Nefes, perde ve seyir hâkimiyeti kazandırırken sesin ısındırıldığı ve tiz perdelerde ses kullanımının gözle görülür şekilde fark gösterdiği ve açıldığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

5.Rast Egzersiz (Entonasyon²)

Şekil 12.

Birbiri ile uyumlu ses üretmek, rast makamı seslerini istenilen aralıkları tam frekansında verebilmek amacıyla rast sesi referans alınarak oluşturulmuş entonasyon egzersizinde, uygulayıcı egzersizi örneklemiş ve perde de tam tutunma ve aralıklarda uyum konusunda öğrenciye örneklemelerle motifleri kazandırmaya çalışmıştır. Aynı zamanda doğru nefes tekniklerinin entonasyonda çok önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Olması gereken perde frekansı olarak ifade edebileceğimiz entonasyon, ses ve saz icrasının kalitesini ortaya çıkmasında önemli bir kavram olduğu da öğrenciye aktarılmıştır.

Öğrenci görüşü:

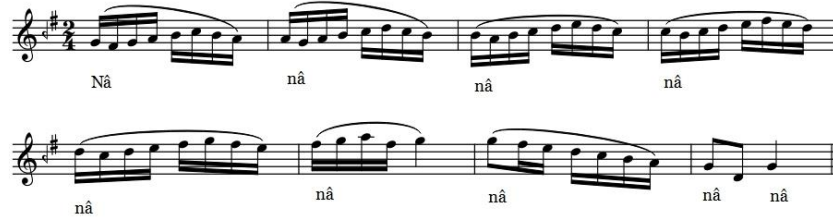
“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” uygulaması yapılan öğrenciler; “n” ünsüzü artiküle ederken ağız ve burun boşluklarında titreşimler hissettiklerini, Makamın perdelerinde doğru baskılar yapabildikleri, Tiz perdeler boyun ve çene kaslarını gevşek tuttıkları için rahat olduklarını ifade etmişlerdir. Makamın karar sesinin tutan ses olması ve aynı sestemden alıştırmaların devam etmesinin sesi açarken odaklanmayı da arttırdığını ifade etmişlerdir.

Uzman görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” hakkında uzmanlar, sesin tutan ses (sol-rast) ile birlikte doğru bir şekilde öğrenciler tarafından söylenmesinin sesin ısınması ve sonrasında eser seslendirmede etkili bir egzersiz olduğu konusunda birleşmişlerdir.

6. Egzersiz Rast: Sesin Genişlemesi

Şekil 13.

Rast makamında kullanılan perdeler göz önüne alınarak oluşturulan egzersizde, bir önceki egzersizlerde kazanılan davranışların tümünü kullanarak sesi kontrollü bir şekilde genişletmek pes ve tiz sesler arasında doğru geçişler ile sesi kullanmak amaçlanmıştır, uygulayıcı tarafından örneklenerek sesin vücudun, boyun kaslarının ve ağız ifadesinin pozisyonları gösterilmiştir.

Öğrenci görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” uygulaması yapılan öğrenciler; perdeler arası geçişlerde daha önce çok zorluk çektiklerini fakat ses açma teknikleri uygulamasıyla daha az zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Art arda gelen seslerin inişte ve çıkışta kontrolü sağlamada ve eserlerdeki bunun gibi ezgileri seslendirmelerine kolaylık sağladığını belirtmişlerdir.

Uzman görüşü:

“Klasik Türk müziği ses açma egzersiz teknikleri” hakkında uzmanlar; perde ses genişliği, entonasyon konusunda öğrencilerin bu egzersizler ile rahatlıkla seslerini kullanabildikleri yönünde görüş beyan etmişlerdir. Bu egzersizlerin türevleri oluşturularak birçok makam da ses açma egzersizlerinin oluşturulmasının nitelikli bir ses eğitim süreci için gerekli ve önemli olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Sonuç

Doğru ve etkili bir ses eğitimi süreci ve eser icrasından önce bir takım davranışlar kazandırmak için ses egzersizleri yapmanın önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Egzersizler yapılırken kazanılması istenen

davranışların öğrenciye açıklanarak anlatılmasının ve öğretici tarafından örneklenmesinin gerekli olduğu, ses icrâsı ve egzersizleri sırasında vücudun, ağız, boyun ve yüz kaslarının konumlarının nasıl olması gerektiğinin öğrenciye doğru aktarılmasının önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Perde de tam tutunma, sesin genişlemesi, entonasyon, aralık gibi kavramların kullanıldığı egzersiz, alıştırma ve materyal üretmenin gerekli olduğu bunu yaparken Türk müziği makamlarından faydalanmanın Türk müziği ses eğitiminin gelişimi açısından faydalı olacağı sonucuna varılmıştır. Yapılacak olan ses egzersizlerinin kişinin ses rengine göre olması büyük önem arz etmektedir. Ses egzersizlerinin Türk Müziği ses eğitimi becerilerini arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Ses eğitiminde kullanılan metotları incelediğimizde Türk müziğinin makam anlayışına yönelik ses egzersizlerinin az olduğu görüşüne varılmaktadır. Klasik Türk müziği makam ve ezgilerin kullanıldığı egzersizlerin Türk müziği ses eğitiminde kullanılmasının gerekli olduğu metot ve kitapların yazılması gerekliliği uzmanlar tarafından da önemle belirtilmiştir.

Öneri

İnsan sesinin en doğru şekilde kullanılması ve sesin sınırlarının teknik çalışmalarla genişletilmesi için uygun yöntemler kullanılmalı ve sesin en üstün performansını gösterebileceği metotlar oluşturulmalıdır. Ses sağlığı düşünüldüğü zaman ses eğitime başlangıçta yapılacak hareketler önem kazanmaktadır. Öğrenci görüşlerinde de belirtildiği gibi; başlangıçta ses egzersizlerinin kullanımı öğrencilerin ses gelişimlerine ve icrâlarına olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Her türde müziğin kendine özgü bir söyleyiş biçimi ve üslûbu olduğu düşünüldüğünde, klasik icraya uygun makam ile ses egzersizleri yapmanın ses eğitiminde önemli bir süreç olduğu düşünülebilir.

Konservatuvarların Klasik Türk Müziği eğitiminin verildiği ses eğitimi, bölümlerinde, teknik çalışmalara katkı sağlayacak materyallerin önemli olduğu, amaçlı ve bilinçli bir ses eğitimi uygulanmasının Klasik üslup ve tavır özelliklerini geliştirmek için gerekli olduğu uzman görüşleri ile ortaya çıkmıştır. Kendisini ses icracılığı yönünden geliştirecek ve sesini profesyonel anlamda kullanmak isteyen öğrencilere materyal desteği ile eğitim vermenin önemli olacağı düşünülmektedir.

Ses eğitiminde, bireyin aldığı müzik türüne ilişkin ses açma egzersizlerinin kullanılması, sesin eğitilmesi noktasında kalıcı sonuçlar elde edilmesinde yardımcı bir unsur olabileceği düşünülmektedir. Özellikle ses eğitimi sürecinde ses için bestelenmiş ses açma egzersizlerine yer verilmesi ile bireylerin alandaki dikkat ve başarı düzeyi artacağı düşünülmektedir. Klasik Türk Müziği ses eğitimi veren kurumlarda ses eğitimin teknik, üslup ve tavır ve ses sağlığı olarak dikkate alınması ve bu doğrultuda eğitim verilmesi ses icracılarının gelişimi açısından olumlu sonuçlar getireceği düşünülmektedir. Egzersizlerin nazari bakış açısı ile hazırlanmasının eğitim verilen türün gereği uygun olacağı düşünülmektedir. Makam ile ses açma

egzersizleri ile türe özgü eğitim yapılmasının alana ve ses eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İnsan sesini bütün verimini ortaya çıkaracak çalışmalar yapılmasının Türk müziği makam ve nazari anlayışına uygun olmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça / Reference

Burad, E. Ve Çağlar, Y. 1972. Sesiniz. DSİ Matbaası. No: I. 6/77-72. Ankara. s. 32.

Gedikli, N. (1979 – 1999), “Geleneksel Türk Sanat Musikisini Müzik Eğitimine Uygulama Yöntemleri ve Sorunları”

Türkmen, E.F. (2006) “Kütahya Türkülerinin Bireysel Ses Eğitimi Derslerinde Eğitim Materyalleri Olarak Kullanılabilirliğinin İncelenmesi”. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara. Gazi Üniv. Eğt. Bil. Enst.

Kartal, M. (2009)Konuşmacılar ve Şarkıcılar için Ses Teknikleri, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Kolçak, O. 2008. Ses Eğitimi ve Şarkı Sanatı. Esin Yayınevi, İstanbul.

Sabar, G. (2008). Sesimiz eğitimi ve korunması. İstanbul: Pan yayıncılık.

Şenyayla, R. S (2006), “Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Klasik Türk Müziği Bölümü Ses eğitimi Dersinde uygulanan Ses Araştırmalarının İncelenmesi” .

Ömür, M. (2001). Sesin Peşinde. İstanbul: Pan Yayıncılık

Zeren, M.A. 1995. Müzik Fiziği. Pan Yayıncılık. İstanbul. s.240.

